

обхідності термінового вирішення проблеми сучасних підручників з українського джерелознавства.

Професор Олександр Сидоренко (США) присвятив свій виступ проблемі постколоніальної переоцінки української історіографії, яка має очиститися від ідеологічних нашарувань тоталітарної доби.

Доктор історичних наук Михайло Брайчевський (Київ) звернувся до першопочатків української історії: проблеми антів. Вітчизняна історіографія з середини XIX ст. в питанні, з якого часу походить український народ і українська державність, не має однозначного вирішення. Поширеною є концепція, що відносить ці початки до XVI — XVII століть, але гіпотетична теза, яка пов'язує слов'янську проблему із склавінами й антами, відсуває історичну позначку прадавнього українського народу і його державності до VI — VII століть.

Кандидат історичних наук Ігор Гририч (Київ) та Олексій Ясь (Київ) зупинилися в своїх виступах на деяких аспектах проблеми наукової термінології в національній історіографії. З огляду на багатогартність змістового навантаження історичних термінів, використовуваних у працях різних поколінь істориків як в Україні, так і в діаспорі, ця проблема потребує ґрунтового наукового дослідження.

Про нові можливості дослідницької співпраці з істориками говорили на конференції мовознавці: професор Надія Цицалюк (Харків) — «Прізвища як феномен етнічної історії українців», кандидат філологічних наук Ярослав Дзира (Київ) — «І. Виговський — укладач козацького реєстру 1649 р.» та Василь Кобелюх (Львів) — «Санскрит у давній історії України».

Доктор біологічних наук Олег Пилипчук (Київ) виклав свої міркування щодо Історичного Товариства Нестора Літописця як предтечі Українського Історичного Товариства, які виникли в нього при дослідженні наукової діяльності М. О. Максимовича — автора одного з проєктів Статуту ІТ Нестора Літописця.

Доктор історичних наук Володимир Сергійчук (Київ) доповів про вивчення Хмельниччини в незалежній Україні. Кандидати історичних наук Валерій Цибульський (Рівне), Віктор Гусев, Віталій Щербак, Тамара Мандебур та Ярослав Тинченко (Київ) ознайомили присутніх з власними поглядами на окремі історичні дослідження науковців з еміграції.

Кандидат юридичних наук Борис Садурський та Тетяна Конончук (Київ) розповіли про свої дослідження історіографічного аспекту голодомору 1932 — 1933 рр.

У багатьох виступах відзначався вагомий внесок Українського історичного товариства в розвиток української історіографії та українознавства. Окремі його сторони висвітлили у своїх доповідях кандидат філософських наук Федір Медвідь (Львів) та Валентина Піскун (Київ).

Міжнародна наукова конференція в Києві стала свідченням великого інтересу фахівців — істориків, політологів, мовознавців та інших науковців — до тридцятилітнього доробку Українського історичного товариства і його наукового журналу «Український історик».

Л. О. Завадський (Львів)

Друга українсько-польська наукова зустріч у Львові

1990 р., коли в країнах Центрально-Східної Європи тільки починалися не-легкі процеси переходу від тоталітарного режиму до демократії, вчені Люблінського університету ім. М. Кюрі-Склодовської виступили з ініціативою

проведення регулярних зустрічей наукової інтелігенції Польщі і України з метою докладного перегляду тих складних взаємин українського і польського народів, що закарбувалися в їх історичній свідомості і спричинили певні стереотипи мислення. Польські вчені керувались переконанням, що до спільного європейського дому два сусідніх народи повинні увійти, подолавши численні упередження, нагромаджені тривалою історією польсько-українських стосунків. У листопаді 1990 р. в Любліні відбулася перша така зустріч польських і українських вчених, в якій взяли участь історики, філологи і філософи з Любліна, Варшави, Кракова, Львова, Києва, Чернівців. Вони розглянули різноманітні питання українсько-польських взаємовідносин в історичній ретроспективі. Підсумком цієї зустрічі стала добірка матеріалів «Польсько-українські зустрічі» (Люблін, 1992, ред. З. Маньковський).

Тоді ж, у 1990 р. були визначені теми, що потребують докладного вивчення вченими-гуманітаріями обох країн. Оскільки ініціатива зустрічей народилася в Люблінському університеті, який протягом тривалого часу (з 1956 р.) має договірні взаємини з Львівським державним університетом ім. Ів. Франка, то було вирішено зустрічі проводити спільними зусиллями двох університетів, організуючи їх по черзі у Любліні і Львові.

Проте другої зустрічі довелося чекати довго. Її вдалося провести завдяки допомозі міжнародного фонду «Відродження». Зустріч, що відбулася 12—13 жовтня 1995 р. у Львівському університеті, була присвячена темі «Козацькі війни XVII ст. в історичній свідомості польського і українського народів». У ній взяли участь відомі польські та українські історики. В центрі уваги вчених були переважно джерелознавчі та історіографічні аспекти історії українського козацтва та його ролі в українсько-польських стосунках у зв'язку з національно-визвольним рухом українського народу першої половини XVII ст. Причому розглядалися не лише різні аспекти самого козацького руху, а й оцінки його в історичній думці двох народів від XVII ст. до наших днів. Такий підхід дав можливість простежити залежність ставлення до козацтва від тих чи інших політичних або науково-пізнавальних чинників.

Доповіді, виголошені на зустрічі, можна об'єднати у кілька тематичних блоків. Перший охопив безпосередньо проблематику козацтва та його ролі в ініціюванні визвольних змагань українського народу. Проф. С. А. М а к а р ч у к (Львів) наголосив на державотворчих і національно-соціальних аспектах політики Б. Хмельницького, зазначивши, що їх не можна розглядати статично, без врахування тих змін, які відбувалися під впливом переплетіння соціальних і національних суперечностей, нагромаджених в українському суспільстві. Д-р Я. К а ч м а р ч и к (Краків) змалював типовий шлях виникнення і зміцнення стереотипів у історичній свідомості на прикладі оцінки битви під Берестечком 1651 р. Професори Г. Г м і т е р е к, В. К л а ч е в с ь к и й, доктори Е. Я н а с і А. В і т у с і к (усі — з Любліна) висвітлили ставлення польської шляхти і аристократії до українського козацтва, навівши цікаві й маловідомі документи XVII ст. Проф. Н. М. Я к о в е н к о (Київ) виступила з доповіддю про ідеологію української шляхти XVI—XVII ст., наголосивши на неухильному формуванні її національної свідомості, яка набувала рис своєрідного українського «сарматизму». Проф. Л. М о к ж е ц ь к и й (Гданськ) звернув увагу на твори гданських істориків XVII ст., які досить об'єктивно висвітлювали події польсько-українських війн того часу. Проф. А. К р а в ч и к (Люблін) охарактеризував польську історіографію XVII ст., на якій відчутно позначилися впливи різних тогочасних політичних угруповань. Останнє вимагає особливо прискіпливого і критичного аналізу історичних праць, а не механічного перенесення у сучасність минулих оцінок. Проф. Ю. П у л ц в я р т е к (Жешів) присвятив свій виступ планованим і здійсненим походам війська Б. Хмельницького на польські землі. Проф. М. Г. К р и к у н (Львів) розповів про результати своїх досліджень з історії Подільського по-

лку. Доц. Р. Шуст (Львів) спинився на тому, як дії козацтва висвітлювалися в іноземних джерелах XVII ст.

Другий блок був присвячений еволюції оцінок козацької проблематики у польській та українській історіографіях XVIII—XX ст. Доц. О. М. Сухий (Львів) проаналізував, як історія козацтва подавалася в українських історичних творах XVIII ст., доц. М. С. Пасічник (Львів) — у працях кінця XVIII — першої половини XIX ст., проф. К. К. Кондратюк (Львів) — другої половини XIX ст. Я. О. Федорук (Львів) розповів про дискусії з приводу Хмельниччини в українській історіографії першої третини XX ст., а доц. А. Є. Заяць (Львів) ознайомив слухачів з новими оцінками козацтва і визвольних змагань українського народу XVII ст. у дослідженнях українських істориків останніх років. Проф. Л. О. Зашкільняк (Львів) подав стислий огляд оцінок козацтва у польській історичній думці XX ст.

Польські науковці запропонували ряд рефератів про стан висвітлення польською історіографією різних аспектів козацьких рухів. Проф. М. Монадзік (Люблін) показав вплив політичних чинників на формування оцінок польською історіографією на зламі XIX і XX ст. Проф. Л. Пьонтковський (Люблін) спинився на здобутках міжвоєнної польської історіографії. Два реферати — проф. К. Врубель-Ліпової і д-ра А. Стемпніка (обоє — Люблін) — були присвячені аналізу висвітлення козацької тематики у польських шкільних підручниках з 1918 по 1990 рр. Певний інтерес викликала також доповідь гості з Будапешта Л. О. Бережної про ставлення до смерті у козацькій культурі XVII ст.

У ході зустрічі відбулася дискусія з приводу порушених у виступах проблем. В ній взяли активну участь професори Р. Щигелі і Т. Радзій (обидва — Люблін). Їхня увага концентрувалася навколо таких питань, як подолання стереотипів джерел, що висвітлюють історію козащини і чинять поважний вплив не стільки на наукову історіографію, скільки на історичну публіцистику і художню літературу. А вони більшою мірою впливають на історичну свідомість пересічних громадян, ніж праці серйозних дослідників. Учасники зустрічі погодилися з думкою, що поточні політичні події, актуальні суспільні завдання на різних етапах розвитку сприяли формуванню кон'юнктурного образу українського козацтва і його ролі у житті українського народу. Наголошувалося на тому, що завданням істориків є подати об'єктивний, позбавлений емоцій і політичних нашарувань образ українського козацтва на широкому тлі як внутрішніх умов, так і зовнішніх обставин європейської історії XVII ст.

Учасники дискусій дійшли згоди, що, незважаючи на значний обсяг існуючої історичної літератури з теми, перед дослідниками ще стоїть багато нерозв'язаних питань. При цьому зазначалося, що при вивченні козацтва не можна випускати з поля зору соціально-економічної проблематики. Під час обговорення наголошувалося на необхідності більш докладного дослідження економічних, демографічних і культурних наслідків козацьких війн XVII ст., а також соціальної стратифікації українського козацтва.

Робота наукового симпозіуму показала як схожість багатьох поглядів польських та українських вчених на розглянуті питання історії козацтва, так і певні відмінності в їх трактовці, які є цілком зрозумілими, якщо врахувати загальний стан української і польської історичної науки. Науковці обох країн дійшли висновку, що існує нагальна потреба якомога швидше довести до широкого загалу наукові здобутки істориків-дослідників. У зв'язку з цим передбачено у дуже короткі строки опублікувати матеріали зустрічі, залучивши до них реферати тих учасників, котрі не змогли прибути на конференцію (акад. Я. Д. Ісаєвич, проф. Я. Р. Дашкевич, проф. Ю. Я. Мицик).

Організатори зустрічі — Львівський і Люблінський університети — визначили, що наступна наукова зустріч відбудеться у найближчі два роки в Любліні і буде присвячена одній з гостроактуальних проблем минуло-

го — взаємин польського і українського народів, до розгляду якої буде залучено не тільки істориків, а й представників інших гуманітарних та суспільних наук обох країн.

С. Й. Бобильова (Дніпропетровськ)

Міжнародна наукова конференція «Німці в Україні»

26—29 вересня в Дніпропетровську проходила міжнародна наукова конференція «Німці в Україні». Вона була організована Інститутом українсько-німецьких досліджень Дніпропетровського держуніверситету та Інститутом німецьких та східноєвропейських досліджень (Геттінген, ФРН). В її роботі взяли участь працівники академічних інститутів, вищих навчальних закладів та архівних установ Німеччини (Геттінген, Дюссельдорф), Москви, Махачкалі, Києва, Харкова, Одеси, Запоріжжя, Луцька, Дніпропетровська.

Відкриваючи конференцію, директор Інституту українсько-німецьких досліджень д-р іст. наук А. Г. Б о л е б р у х відзначив необхідність поглибленої розробки багатьох важливих проблем економічної, політичної та духовно-культурної історії німців в Україні. Враховуючи виникнення в історіографії нових підходів та оцінок ролі і місця німецького населення в суспільному житті України, доповідач закликав науковців зосередитися на обговоренні конкретно-історичних проблем і аналізі нових документів з історії німецького етносу в нашій країні.

В ході роботи конференції було заслухано 8 доповідей та 40 повідомлень. Тон обговоренню задав виступ директора геттінгенського Інституту німецьких та східноєвропейських досліджень д-ра А. А й с ф е л ь д а «Німецькі колоністи Півдня України та перша світова війна». Оперуючи новітніми і архівними матеріалами, доповідач спинився на проблемах історичного розвитку політичних прав німців, організації ними політичних союзів, висвітлив спроби створення їх національної та культурної автономії.

В доповідях науковців з Дюссельдорфа д-ра Д. Б р а н д е с а «Німецькі колоністи і колоністи з Балканського півострова 1787—1914: компаративний аналіз розвитку» і д-ра Д. Н о й т а ц а «Німецькі колоністи та їх сусіди: 1861—1911 рр.» головна увага приділялася аналізу процесу переселення німців у межі України, особливостям побуту й економічного розвитку колоністів, характеру їх відносин з іншими народами. Акценти на етносоціальних та етнополітичних аспектах розглянутих проблем зробили ці доповіді надзвичайно цікавими та емоційними.

Гостродискусійною виявилася доповідь д-ра іст. наук, проф. А. З а в ' я л о в а «Цивілізаційні аспекти вивчення історії німецьких поселень в Україні». Доповідач запропонував розглядати процес вживлення німецьких колоністів у соціокультурну тканину дійсності XVIII—XIX ст. як явище цивілізаційне. Кандидати іст. наук С. Б о б и л ь о в а та Н. Б о ч а р о в а (Дніпропетровський держуніверситет) присвятили свою доповідь аналізу міжнародних законодавчих актів про переселенців.

В доповіді Н. О с т а ш е в о ї (Дніпропетровський держуніверситет) «Молочанські та Хортицькі менонітські колонії у 20-ті рр. XX ст.» на основі введення до наукового обігу нових архівних матеріалів висвітлено надзвичайно складні явища, які мали місце в житті згаданих менонітських колоній. Їх аналіз проводився в контексті економічних і політичних подій, що відбувалися в той час в Україні.

Інтерес слухачів викликав виступ канд. іст. наук Н. Ш е в ч у к а (Одеса) «Про проблему «мирного завоювання» німцями Півдня України (друга половина XIX ст. — 1914 р.)». Автор показав ставлення до цієї про-